

องค์ประกอบคุณลักษณะผู้นำเชิงพุทธในสังคมนวัตกรรมพลิกผันสำหรับสถานศึกษา *
BUDDHIST LEADERSHIP CHARACTERISTICS IN A TRANSFORMATIVE INNOVATION
SOCIETY FOR EDUCATIONAL INSTITUTES

^[1]อรุณรัตน์ วิไลรัตนกุล Aroonrad Wilairatdanakun ^[2]ลำพอง กลมกุล Lampong Klomkul

^[3]พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฒโน Phramaha Yannawat Thitavaddhano

^{[1][2][3]}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author E-mail: aroonrad.wil@mcu.ac.th

Article Received: December 14, 2022, Revised: December 27, 2022, Accepted: December 27, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบคุณลักษณะผู้นำเชิงพุทธในสังคมนวัตกรรมพลิกผันสำหรับสถานศึกษา ออกแบบการวิจัยโดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารสถานศึกษา ได้จากการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 12 คน เครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัยและการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบคุณลักษณะผู้นำเชิงพุทธในสังคมนวัตกรรมพลิกผันสำหรับสถานศึกษา ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) คุณลักษณะผู้นำสังคมยุคพลิกผัน 2) คุณลักษณะผู้นำเชิงนวัตกรรม 3) คุณลักษณะผู้นำเชิงพุทธ 4) คุณลักษณะผู้นำนวัตกรรมเชิงพุทธในสังคมนวัตกรรมพลิกผัน ประกอบด้วยมองเห็นอนาคต สร้างบรรยากาศร่วมที่ดี เข้าใจความรู้สึกผู้อื่น และเคารพความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

คำสำคัญ: คุณลักษณะ, ผู้นำเชิงพุทธ, สังคมนวัตกรรมพลิกผัน, สถานศึกษา

ABSTRACT

This research article aimed to study the components of Buddhist leadership characteristics in a transformative innovation society for educational institutes. The research was designed using qualitative research by interviewing key informants, namely expert in educational institution administration by purposive selection of 12 people. The research tool consisted of an interview form and analyzed data by forming inductive conclusions and content analysis. The results showed that Buddhist leadership characteristics in a transformative innovation society for educational institutions consisted of 4 components: 1) leadership characteristics of a transformative society 2) innovative leadership characteristics 3) Buddhist leadership characteristics 4) Buddhist innovative leadership characteristics in a transformative innovation society which consisted of seeing the future, creating a good atmosphere, understanding other's feelings and respecting human integrity.

Keywords: Characteristics, Buddhist Leadership, Transformative Innovation Society, Educational Institutes

*บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของดัชนีพนธ์เรื่อง โมเดลเชิงสาเหตุคุณลักษณะ ผู้นำเชิงพุทธในสังคมนวัตกรรมพลิกผันสำหรับสถานศึกษา

บทนำ

โลกเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและความเปลี่ยนแปลงอย่างก้าวกระโดด อีกทั้งไม่จำกัดเวลาและสถานที่ ส่งผลให้ทุกภาคส่วนได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว วิธีการทำงานของผู้นำต้องเปลี่ยนไป ไม่เว้นแม้แต่ผู้นำในสถานศึกษา เพราะการจัดการศึกษาที่มีมาแต่เดิมอาจจะไม่ตอบโจทย์โลกแห่งความเปลี่ยนแปลงได้อีกต่อไป ผู้นำทางการศึกษาจึงต้องทบทวนเพื่อปรับตัวและสร้างบุคลากรของตนให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมบูรณ์ที่มีความพร้อมทั้งกับสังคมนวัตกรรมพลิกผัน

คอมพิวเตอร์และวิทยาการต่างๆ เริ่มเข้ามามีบทบาทตั้งแต่ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 แม้จะมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี แต่ก็ยังไม่สามารถพยากรณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นได้ การเปลี่ยนแปลงไม่ได้เกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไปเช่นอดีต ถ้าไม่เริ่มปรับตัวเตรียมตัวให้พร้อมสำหรับโลกที่พลิกผัน ไม่มีการหยุดนิ่ง มีความซับซ้อนสูง การเปลี่ยนแปลงของโลกและสังคมไทยจะเปลี่ยนไปใน 6 ประการสำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี (Technologicalization) จะส่งผลให้เกิดระบบการค้าขาย (Commercialization) ซึ่งทั้งเทคโนโลยีและการศึกษาจะนำไปสู่ระบบโลกาภิวัตน์ในสังคมไทยมากขึ้น (Globalization) จากนั้นก็จะนำไปสู่ความเป็นเมือง (Urbanization) และสังคมเมืองแน่นอนจะใช้เทคโนโลยีมากขึ้น Digitalization) และสุดท้ายสังคมไทยก็จะเป็นสังคมปัจเจกบุคคลคือมีลักษณะรายบุคคล (Individualization) สูงมาก (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2560) การเปลี่ยนแปลงที่พลิกผัน “Disruption” ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันระกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ความเร็ว 2) มุมมองจากคนรุ่นใหม่ 3) ความคิดแบบ Startup 4) รับข้อมูลมากขึ้นและรวดเร็ว (อริญญา เถลิงศรี, 2561)

คำว่า “Change” หรือการเปลี่ยนแปลง ส่วนคำว่า “Disruptive” ก็เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบหนึ่งในวิธีใหม่คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงหรือพลิกผันอย่างสิ้นเชิง ทำให้สิ่งเดิมที่มีอยู่บางอย่างหายไป ความเปลี่ยนแปลงที่พลิกผันและรวดเร็วนี้จะส่งผลให้สภาพสังคม การเมือง และเศรษฐกิจที่ผู้คนคุ้นเคยเปลี่ยนไปด้วย กรณีที่เห็นชัด คือ การที่โซเชียลมีเดียเข้ามามีผลต่อพฤติกรรมมนุษย์มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็ผลต่อการเลือกตั้ง ต่อพฤติกรรมบริการ หรือทำให้ธุรกิจหรืองานอาชีพบางประเภทต้องปรับตัวหรือหายไป และยังมีผลต่อเนืองกับอาารมณั ความคิดและการใช้ชีวิตของคนในสังคมด้วย การเปลี่ยนแปลงนี้ อาจจะเรียกรวมว่าเป็นการเกิดขึ้นของ Disruption นั่นคือ สิ่งที่เราเคยเข้าใจ เคยเป็น เคยชิน จะเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว ไปสู่สิ่งที่ซับซ้อนคาดเดาไม่ได้ ธุรกิจงานอาชีพจำนวนมากหายไปและเกิดขึ้นใหม่จะเกิดการว่างงาน การฝึกฝนเรียนรู้ทักษะใหม่และการจัดระเบียบใหม่ทางสังคมท่ามกลางโลกอันผันผวน (วิฒนาพร ระงับทุกข์, 2563) แม้กระทั่งผู้นำทางการศึกษาในยุคนี้และยุคต่อไปต้องเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

แนวคิดใหม่ทางการศึกษาได้เกิดขึ้นเพื่อเป็นฐานสำหรับสร้างการศึกษาใหม่ เช่น VUCA Agile CCPR และ Education 4.0 เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้นำทางการศึกษาต้องตามให้ทันกับความคิดใหม่และการกระทำใหม่ เพราะการศึกษาเป็นการสร้างคนให้มีความรู้ความสามารถมีทักษะพื้นฐานที่จำเป็นมีลักษณะนิสัยจิตใจที่ดีงาม มีความพร้อมที่จะต่อสู้เพื่อตนเองและสังคมมีความพร้อมที่จะประกอบกรงานอาชีพได้ การศึกษาช่วยให้คนเจริญงอกงาม ทั้งทางปัญญา จิตใจ ร่างกาย และยังส่งผลต่อสังคมและประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าทัดเทียมอารยประเทศ สถานศึกษาเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษาและปฏิบัติงานต่างๆ เพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนอันเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน รวมทั้งจัดกิจกรรมต่างๆ ที่ขัดเกลาและปลูกฝังให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองที่ดีต่อสังคม มีค่านิยมทางวัฒนธรรมและสังคมที่ดี รู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงอันรวดเร็วของโลกซึ่งประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการจัดการศึกษาคือความสำเร็จของการศึกษาซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องเป็นผู้นำที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาโรงเรียนจนเกิดผลสำเร็จตามเป้าประสงค์ของการศึกษาได้ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีความจำเป็นต้องมีบทบาทสำคัญในการ

บริหารและจัดการศึกษาและมีคุณลักษณะที่สำคัญทั้งในด้านวิชาชีพและส่วนตัวเพื่อดำเนินการให้บรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายและจุดมุ่งหมายของการศึกษา ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษายุคใหม่จะเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการบริหารงานนั้น ความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคปัจจุบันจะต้องเป็นผู้นำและปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นอย่างมีอาชีพ

คุณลักษณะของผู้นำเป็นองค์ประกอบที่ชี้วัดถึงความสำเร็จขององค์กร ผู้นำเป็นกลไกขับเคลื่อนที่สำคัญ แต่สถานการณ์ในสังคมนวัตกรรมพลิกผัน ที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้นั้น เป็นความท้าทายศักยภาพของผู้นำแต่ละคน หากคุณลักษณะของผู้นำนั้น จะสามารถช่วยนำพาให้องค์กรผ่านพ้นวิกฤติไปได้ แต่หากผู้นำขาดทักษะหรือมุมมองใหม่ๆ ขาดการปรับตัวเข้าสู่สถานการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นหรือไม่นั้น ผู้นำอาจนำพาให้องค์กรเกิดความเสียหายเปรียบ หรือหายนะได้เช่นกัน เพื่อช่วยเสริมสร้างความมั่นคงและเติบโตให้กับองค์กรได้อย่างยั่งยืน ผู้นำจำเป็นที่จะต้องเชื่อมโยงวิสัยทัศน์ให้เข้ากับกลยุทธ์และยุทธวิธีเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติตามอย่างคล่องแคล่ว ภายใต้การชี้ทิศทางของผู้นำนั้นจำเป็นจะต้องมีการสื่อสารที่ชัดเจน เพื่อให้ผู้ตามได้มีความรู้และความเข้าใจในพันธกิจอย่างถ่องแท้ และสามารถปฏิบัติตามทิศทางที่ผู้นำได้กำหนดไว้ซึ่งกระบวนการเหล่านี้จะเป็นเครื่องพิสูจน์ศักยภาพของผู้นำที่ต้องเผชิญหน้าหรือรับมือกับเหตุการณ์ในสังคมนวัตกรรมพลิกผัน ดังนั้นผู้นำจึงต้องมีความพร้อมด้านการมีวิสัยทัศน์การเปลี่ยนแปลง การทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วม ความคิดสร้างสรรค์ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ตลอดจนด้านการสร้างบรรยากาศองค์กรนวัตกรรม ทั้งนี้เพื่อจะปกป้องหรือแก้ปัญหาได้ทันเวลาที่ให้สมกับการที่ได้รับยกย่องว่าเป็นผู้นำอย่างแท้จริง

หลักธรรมของผู้นำเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถนำมาแก้ปัญหาจริยธรรมของผู้นำเนื่องจากเป็นหลักที่ทำให้เกิดการพัฒนาที่ดีแก่ผู้นำผู้ปกครองและผู้บริหารบ้านเมืองระดับต่างๆ ซึ่งผู้นำที่จะประสบความสำเร็จได้นั้นต้องมีหลักธรรมในการเป็นผู้นำและคุณสมบัติของผู้นำที่ดั้นนั้น หมายถึง ความเป็นผู้มีศักยภาพในตัวเองทั้งทางร่างกาย จิตใจ ความรู้ และความสามารถ พร้อมทั้งจะปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างขวนขวายและประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ตามที่ได้วางเป้าหมายเอาไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหลักธรรมสำคัญในการเป็นผู้นำไว้หลายหลักธรรมด้วยกัน เช่น ทศพิธราชธรรม พรหมวิหาร 4 ธรรมาธิปไตย ราชสังคหวัตถุ 4 และสัปปริสธรรม 7 เป็นต้น ซึ่งหลักธรรมดังกล่าวถือเป็นการสร้างเสริมภาวะผู้นำให้เป็นผู้นำที่มีคุณธรรมจริยธรรมในการบริหารจัดการทั้งสิ้น ซึ่งมีหลักธรรมที่สำคัญกับผู้นำในสังฆโสภณสูตร จตุกนิบาต (อง.จตุก. (ไทย) 21/7/12) พระพุทธองค์ได้ตรัสแสดงถึงลักษณะของผู้นำไว้ดังมีข้อความว่า “ในธรรมวินัยนี้ ภิกษุผู้เฉียบแหลม ได้รับคำแนะนำดี แก่ล้าวก้า เป็นพหูสูต ทรงธรรมปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมยอมทำหมู่ให้งาม ภิกษุณี ฯลฯ อุบาสก ฯลฯ อุบาสิกาผู้เฉียบแหลม ได้รับคำแนะนำดี แก่ล้าวก้า เป็นพหูสูต ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ย่อมทำหมู่ให้งาม ภิกษุทั้งหลาย บุคคล 4 จำพวกนี้แลผู้เฉียบแหลมได้รับคำแนะนำดีแก่ล้าวก้า เป็นพหูสูต ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ย่อมทำหมู่ให้งาม” ซึ่งในพระสูตรนี้พระพุทธองค์ทรงแสดงลักษณะของผู้นำในทางพระพุทธศาสนาว่า ผู้นำต้องเป็นผู้ที่มีลักษณะ 5 ประการ คือ 1) เป็นผู้มีปัญญาเฉียบแหลม 2) เป็นผู้ที่ได้รับคำแนะนำดีรวมถึงเป็นผู้มีระเบียบวินัยดีด้วย 3) เป็นผู้แก่ล้าวก้า 4) เป็นพหูสูต 5) ทรงธรรมปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมรักษาความถูกต้องในสิ่งที่ถูกที่ควรอย่างเหมาะสม

จากความความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการวิจัยเรื่ององค์ประกอบคุณลักษณะผู้นำเชิงพุทธในสังคมนวัตกรรมพลิกผันสำหรับสถานศึกษา เพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาผู้บริหารในสถานศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาองค์ประกอบคุณลักษณะผู้นำเชิงพุทธในสังคมนวัตกรรมพลิกผันสำหรับสถานศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) และสัมภาษณ์จนเกิดการอิ่มตัวของข้อมูล จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 12 รูป/ท่าน โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ผู้นำทางการศึกษา จำนวน 4 ท่าน กลุ่มที่ 2 ผู้บริหารของสถานศึกษา จำนวน 4 รูป/ท่าน และกลุ่มที่ 3 ผู้สำเร็จการศึกษาในสาขาพุทธบริหารการศึกษา จำนวน 4 ท่าน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แนวคำถามในการสัมภาษณ์ คือ องค์ประกอบคุณลักษณะผู้นำเชิงพุทธในสังคมนวัตกรรมพลิกผันสำหรับสถานศึกษา การกำหนดวิธีการจัดกระทำข้อมูลมี 3 กระบวนการ ได้แก่ 1) การลดทอนข้อมูล 2) การตรวจสอบข้อมูล 3) การวิเคราะห์ข้อมูล

3. การกำหนดวิธีการจัดกระทำข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ มาทำการลดทอนข้อมูล ตรวจสอบข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งกระบวนการทั้ง 3 กระบวนการนี้ได้ทำควบคู่ไปกับกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้ 1) การลดทอนข้อมูล เป็นการนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์แล้วจัดลงในหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา ทั้งนี้เพื่อเป็นการเลือกหาจุดที่น่าสนใจของแต่ละตัวแปรที่ศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับตัวแปรที่สนใจศึกษาและเป็นข้อมูลที่เกิดจากประสบการณ์จริงของผู้ให้ข้อมูล รวมทั้งมีความเชื่อมโยงกับประเด็นของตัวแปรที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา 2) การตรวจสอบข้อมูล เป็นกระบวนการที่ใช้ในการตรวจสอบข้อมูลโดยพิจารณาถึงความถูกต้องและความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูล โดยพิจารณาจากสารสนเทศาพูดคุยโดยมีหลักฐานประกอบระหว่างการสนทนา ความพอเพียงของข้อมูล กำหนดได้โดยประเด็นคำถามที่ผู้วิจัยได้เตรียมไว้ก่อนการสัมภาษณ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic induction) โดยผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาค้นคว้าองค์ประกอบคุณลักษณะผู้นำเชิงพุทธในสังคมนวัตกรรมพลิกผันสำหรับสถานศึกษา 4 ประการ ได้แก่ 1) คุณลักษณะผู้นำสังคมยุคพลิกผัน 2) คุณลักษณะผู้นำเชิงนวัตกรรม 3) คุณลักษณะผู้นำเชิงพุทธ และ 4) คุณลักษณะผู้นำนวัตกรรมเชิงพุทธในสังคมนวัตกรรมพลิกผัน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. คุณลักษณะผู้นำสังคมยุคพลิกผัน หมายถึง ความสามารถหรือพฤติกรรมของผู้นำที่นำองค์กรภายใต้สภาวะ VUCA ซึ่งย่อมาจาก Volatility การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ฉับพลัน Uncertainty ข้อมูลและผลลัพธ์ที่ไม่ชัดเจน Complexity ตัวแปรมากมายที่เกี่ยวข้องกัน และความไม่รู้ Ambiguity ขาดความชัดเจนในความหมายหรือความสำคัญของเหตุการณ์ต่างๆ ผู้นำที่เก่งต้องหาโอกาสอย่างแข็งขันในการฝึกฝนตนเองและเรียนรู้ภายใต้สภาวะ VUCA นี้ให้ได้ สามารถวัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 4 ตัวแปร ประกอบด้วย

1.1 วิสัยทัศน์ (Vision) หมายถึง มีจุดยืนหรือเป้าหมาย ทำให้ทุกคนเห็นเป้าหมาย และวิสัยทัศน์ขององค์กรให้เป็นภาพเดียวกัน ชี้มั่นในตัวเองและผู้อื่น และให้การสนับสนุนการเติบโตทั้งทางความคิด (Growth Mindset) และการทำงานสไตล์ใหม่ๆ ในทางเดียวกับวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ขององค์กร มุ่งมั่นและมั่นใจว่าทีมมีความสามารถและก้าวไปด้วยกันกับทิศทางขององค์กร

1.2 เข้าใจ (Understanding) หมายถึง เรียนรู้และนำไปปรับใช้ให้ไว เชื่อมโยงความรู้และบูรณาการเข้าด้วยกัน เลียนแบบการคิดแบบปัญญาประดิษฐ์ นำ Data มา Design algorithm เป็นนักประกอบการ รับฟังข้อมูล และความคิดเห็นที่เสริมสร้างมุมมองใหม่เพื่อให้ได้ข้อมูลใหม่มาพัฒนาสิ่งใหม่ในองค์กร

1.3 ชัดเจน (Clarify) หมายถึง จัดระบบให้เรียบง่ายลดความซับซ้อน ใช้สัญชาตญาณ และประสบการณ์ในการทำงาน และตัดสินใจการคิดเชิงระบบเพื่อให้ได้มุมมองแบบองค์รวม

1.4 ว่องไว (Agility) หมายถึง สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและตัดสินใจด้วยความมั่นใจ เรียนรู้ปัญหา ใส่ใจกับผู้คนแล้วพัฒนานวัตกรรมใหม่ออกมาเพื่อแก้ปัญหาทำงานสร้างเครือข่าย การทำงานร่วมกัน และการสนับสนุนทำให้ผู้อื่นสามารถทำงานได้

2. คุณลักษณะผู้นำเชิงนวัตกรรม หมายถึง ความสามารถหรือพฤติกรรมของผู้นำที่นำองค์กรโดยใช้นวัตกรรมเป็นตัวขับเคลื่อน สามารถวัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 5 ตัวแปร ประกอบด้วย

2.1 การมีวิสัยทัศน์การเปลี่ยนแปลง หมายถึง การมองเห็น การเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน กว้างไกล แปลกใหม่ การพัฒนาระบบความคิด การมีความเก่ง รอบรู้ มีวิธีการพร้อมกันไป การทำงานที่ท้าทาย สร้างนวัตกรรมใหม่ และการส่งเสริมให้มีความคิดริเริ่มใหม่

2.2 ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง การนำแนวคิดแบบเดิมมาพัฒนาต่อยอด การคิดนอกกรอบ การถ่ายทอดความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสนับสนุนบุคลากรมีอิสระด้านความคิด การสนับสนุนให้ประยุกต์ใช้วิธีการใหม่ และการรวบรวมข้อคิดเห็นมาใช้ประโยชน์

2.3 การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร หมายถึง ระบบงานข้อมูลสารสนเทศเป็นปัจจุบัน การจัดสรรงบประมาณที่เหมาะสม การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย การถ่ายทอดเผยแพร่ความรู้สู่หน่วยงานอื่น การจัดให้บริการ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสื่อสารเชิงสร้างสรรค์

2.4 การทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วม หมายถึง การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมในการเสนอแนะความคิดเห็น การเปิดโอกาสให้สร้างสรรค์ผลงานนวัตกรรม การให้ความใกล้ชิดกับบุคลากร การบูรณาการความร่วมมือจากหลายฝ่าย

2.5 การสร้างบรรยากาศองค์กรนวัตกรรม หมายถึง การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการสร้างนวัตกรรม การส่งเสริมการสร้างมิตรภาพ การมีน้ำใจ และมารยาทในการทำงานร่วมกัน การแสวงหาความรู้ และทักษะใหม่ๆ การให้รางวัลหรือผลตอบแทน และการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อต่อยอด

3. คุณลักษณะผู้นำเชิงพุทธ หมายถึง การบูรณาการคุณลักษณะผู้นำกับหลักพุทธธรรมที่มีความเหมาะสมกับความเป็นผู้นำ ตามที่ปรากฏใน สังฆโศภณสูตร จตุกนิบาต สามารถวัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 5 ตัวแปร ประกอบด้วย

3.1 ผู้มีปัญหา (วิยัตโต) หมายถึง มองเห็นสิ่งที่คนอื่นมักมองไม่เห็น เข้าใจในสิ่งที่คนอื่นไม่เข้าใจ มองการณ์ไกลรู้สึก ข้างสังเกต รู้บางสิ่งในทุกสิ่ง มีสติ สัมปชัญญะ รู้ตัวทั่วพร้อม ไม่มีอคติครอบงำ ฉลาดรอบรู้ (โกศล) อธิบายเรื่องที่เข้าใจยากให้เข้าใจได้โดยง่าย

3.2 ผู้มีระเบียบวินัยดี (วินีโต) หมายถึง ปฏิบัติหน้าที่ให้สุจริต ทำหน้าที่ให้ดีที่สุด จดจำหลักการให้ถูกต้อง แนะนำสั่งสอนผู้อื่นให้ปฏิบัติดี เปิดเผย โปร่งใส ไม่คลุมเครือ ฉลาดรู้ ฉลาดทำ ฉลาดใช้

3.3 ผู้แก้แค้น (วิสารโท) หมายถึง กล้ารับผิดชอบ กล้าอย่างฉลาด เป็นผู้มีน้ำใจ อดทนบากบั่น รอบคอบ กล้าหาญในทางที่ชอบ เฉลียวฉลาด ไหวพริบรู้เท่าทัน (ปฎิภาณ)

3.4 ผู้มีความรู้ศึกษาทรงจำมาก (พหุสุโต) หมายถึง ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ให้มากที่สุด ผลของงานเกือบทุกประโยชน์สังคม รู้จักทันโลก ทันการณ์ ทันเกม ทันสังคม งานสร้างคน คนสร้างงาน พลิกแพลงแก้ปัญหาเพื่อให้สำเร็จ รักการศึกษา และแสวงหาวิชาความรู้ พิจารณาด้วยเหตุผลในหลักธรรมคำสอน ประพศิตปฏิบัติชอบ

3.5 ผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม (ธัมมานุชัมมปฏิปันโน) หมายถึง จดจำข้อธรรม เข้าใจเนื้อความแห่งข้อธรรม รักษาความถูกต้องในสิ่งที่ถูกต้อง

4. คุณลักษณะผู้นำเชิงพุทธในสังคมนวัตกรรมพลิกผัน หมายถึง การบูรณาการคุณลักษณะผู้นำเชิงนวัตกรรมกับคุณลักษณะผู้นำเชิงพุทธ เพื่อการบริหารสถานศึกษาในสังคมนวัตกรรมพลิกผัน สามารถวัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 4 ตัวแปร ประกอบด้วย

4.1 มองเห็นอนาคต (Foresight) หมายถึง การมีวิสัยทัศน์ สามารถประเมินสิ่งที่จะเกิดขึ้นได้ มีทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ มองภาพใหญ่ออก ต้องมีความกล้าที่จะเปลี่ยนแปลง วางเป้าหมายและทิศทางเพื่อองค์กรไปให้ถึงเป้าหมาย เข้าใจในตนเองอย่างถ่องแท้ รู้ถึงคุณค่า หน้าที่ ความสามารถและขีดจำกัดของตนเองและองค์กร มีความเข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยหลักเหตุผล รักการศึกษาแสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลา มีความรู้เท่าทันคนรอบข้างและรู้เท่าทันสถานการณ์สังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

4.2 สร้างบรรยากาศร่วมที่ดี (create good jointly ambience) หมายถึง การสร้างพื้นที่แห่งความไว้วางใจ ทีมงานรู้สึกปลอดภัยในการแสดงความคิดเห็น การไว้วางใจซึ่งกันและกัน มุ่งเน้นที่จะส่งเสริม อำนวยความสะดวก และเสียสละเพื่อให้ทีมงานบรรลุเป้าหมายขององค์กร มีความเป็นกลางและไม่ถือคติครอบงำ สร้างความรู้สึกปลอดภัยในการพูดความจริง ใช้อำนาจอย่างสมดุล สร้างความรู้สึกเร่งด่วนให้องค์กรเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมเชิงบวก

4.3 เข้าใจความรู้สึกผู้อื่น (Empathy) หมายถึง การเอาใจใส่ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เข้าใจความรู้สึก รับฟัง ฟังให้ลึกถึงความรู้สึก ความคิด และสามารถจับประเด็น มองเหตุการณ์จากมุมมองนั้นๆ เพื่อเข้าถึงความรู้สึก พูดหรืออธิบายให้ทีมเข้าใจและให้ความร่วมมือสร้างสรรค์นวัตกรรมเชิงบวก พร้อมรับคำวิพากษ์วิจารณ์ และนำมาปรับปรุงแก้ไข

4.4 เคารพความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (Respect for fully human) หมายถึง ยอมรับความไม่สมบูรณ์ ความบกพร่อง ของตนเองและผู้อื่น เคารพในความเป็นปัจเจกบุคคลของกันและกันเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของคนและคนต้องเป็นมนุษย์ไม่ว่าจะอยู่ที่ทำงานหรือนอกที่ทำงาน

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบผลการวิจัยที่นำมาอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

ผลการศึกษาค้นคว้าประกอบคุณลักษณะผู้นำเชิงพุทธในสังคมนวัตกรรมพลิกผันสำหรับสถานศึกษา โดยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. คุณลักษณะผู้นำสังคมยุคพลิกผัน เป็นความสามารถหรือพฤติกรรมของผู้นำที่นำองค์กรภายใต้สภาวะ VUCA ซึ่งย่อมาจาก Volatility การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ฉับพลัน Uncertainty ข้อมูลและผลลัพธ์ที่ไม่ชัดเจน Complexity ตัวแปรมากมายที่เกี่ยวข้องกัน และความไม่รู้ Ambiguity ขาดความชัดเจนในความหมายหรือความสำคัญของเหตุการณ์ต่างๆ ผู้นำ ที่เก่งต้องหาโอกาสอย่างแข็งขัน ในการฝึกฝนตนเอง และเรียนรู้ภายใต้สภาวะ VUCA นี้ให้ได้ สามารถวัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 4 ตัวแปร ประกอบด้วยวิสัยทัศน์ (Vision) เข้าใจ (Understanding) ชัดเจน (Clarify) และว่องไว (Agility) ซึ่งผลการวิจัยบางประการพบว่า

ความสอดคล้องกับแนวคิดของวิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนา (2562) กล่าวว่า VUCA เป็นโลกที่มีสภาพใหม่ที่ไม่เหมือนเดิมซึ่งทุกคนต้องเผชิญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นั่นคือ 1) Volatility ความผันผวนสูง เปลี่ยนแปลงฉับพลันรวดเร็วมาจาก Disruptive เทคโนโลยี 2) Uncertainty เป็นสภาวะที่มีความไม่แน่นอน ทำให้ขาดความชัดเจน ยากต่อการตัดสินใจ 3) Complexity เป็นความซับซ้อนที่จะทวีเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ การเชื่อมต่อทาง Internet IoT ทำให้ดูเหมือนโลกเล็กลง Big Data ที่อยู่ใน Cloud 4) Ambiguity เป็นความคลุมเครือที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้ และมีความสอดคล้องกับงานวิจัยบางประการของยุพิน ชัยราชา (2561) ที่ผลการวิจัยพบว่า สภาวะการเปลี่ยนแปลงของผู้นำองค์กรในปัจจุบัน ได้แก่ 1) Volatility (V) การเปลี่ยนสภาพ ในสภาวะปัจจุบันสภาพสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเกิดขึ้นตลอดเวลา มีการเปลี่ยนแปลงที่คาดไม่ถึงเกิดขึ้นได้เสมอ มีทั้งระดับรุนแรงและมีพลวัตรซับซ้อน สิ่งที่เราเห็น ข้อมูลที่เราได้รับไม่มีความเสถียร มีข้อมูลใหม่เข้ามาทำให้ปรับเปลี่ยนได้เสมอ เนื่องด้วยสภาพการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นตลอดเวลา 2) Uncertainty (U) เป็นสังขรณ์ที่เราต้องยอมรับอยู่แล้วว่าทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ตั้งอยู่บนความไม่แน่นอน เพราะมีตัวแปรมากมาย ที่ไม่สามารถควบคุมได้ทั้งหมดได้ในเวลาเดียวกัน สิ่งที่ยังไม่รู้มีอีกมากมายในโลกนี้ทำให้เราควบคุมสิ่งต่างๆ ได้อย่างจำกัด สิ่งที่เราควบคุมไม่ได้มีอีกมากมายที่ส่งผลกระทบต่อองค์กรทั้งทางตรงและทางอ้อมได้เสมอ เนื่องจากเราคาดการณ์ล่วงหน้าได้ยาก 3) Complexity (C) ความซับซ้อน เรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันเหมือนกับเป็นเรื่องง่ายๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว แต่ละเรื่องมีความซับซ้อนอย่างมากเนื่องจากสภาพสังคมในปัจจุบันมีความซับซ้อนมากกว่าสังคมในอดีต ความรวดเร็วของเทคโนโลยีที่สามารถเชื่อมโยงการติดต่อทั่วโลกได้อย่างรวดเร็ว ทำให้ยากต่อการควบคุมในเวลาเดียวกันความสับสนวุ่นวายเกิดขึ้นได้เสมอ 4) Ambiguity (A) ความคลุมเครือ กำกวม ในยุคที่มีข้อมูลสื่อสารกันทั่วโลกอย่างรวดเร็วและมากมาย การรับทราบข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดความไม่ชัดเจน เกิดความคลุมเครือ กำกวมในความหมาย ทำให้เกิดความไม่แน่ใจและยากที่จะตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง เนื่องจากไม่แน่ใจว่าทุกเรื่องเป็นเรื่องจริงทั้งหมดที่สามารถเชื่อถือได้

2. คุณลักษณะผู้นำเชิงนวัตกรรม เป็นความสามารถหรือพฤติกรรมของผู้นำที่นำองค์กรโดยใช้นวัตกรรมเป็นตัวขับเคลื่อน สามารถวัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 5 ตัวแปร ประกอบด้วยการมีวิสัยทัศน์การเปลี่ยนแปลง ความคิดสร้างสรรค์ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วม และการสร้างบรรยากาศองค์กรนวัตกรรม ซึ่งผลการวิจัยบางประการพบว่ามีความสอดคล้องกับงานวิจัยบางประการของฐิตินันท์ นันทะศรี และคณะ (2563) ที่กล่าวไว้ว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง พฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในการนำนวัตกรรมมาใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งนวัตกรรมการจัดการ นวัตกรรมการทำงาน และนวัตกรรมการนำ โดยจงใจให้ผู้บริหารการศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษา นำความรู้ทักษะ กระบวนการหรือวิธีการต่างๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ ในการบริหารและการจัดการศึกษา โดยมีพฤติกรรมในด้านต่างๆ ดังนี้ด้านการมีวิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรม ด้านการทำงานเป็นทีมและ การมีส่วนร่วมเชิงนวัตกรรม ด้านการมีทักษะการคิดสร้างสรรค์นวัตกรรม ด้านการแสดงผลงานและหน้าที่เชิงนวัตกรรม และด้านการมีบุคลิกภาพเชิงนวัตกรรม

3. คุณลักษณะผู้นำเชิงพุทธ เป็นการบูรณาการคุณลักษณะผู้นำกับหลักพุทธธรรมที่มีความเหมาะสมกับความเป็นผู้นำตามที่ปรากฏในสังฆโสภณสูตร จตุกนิบาต สามารถวัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 5 ตัวแปร ประกอบด้วยผู้มีปัญญา (วิยัตโต) ผู้มีระเบียบวินัยดี (วินีโต) ผู้แก้แค้น (วิสารโท) ผู้มีความรู้ศึกษาทรงจำมาก (พหุสุโต) และผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม (ธัมมานุธัมมปฏิปันโน) ซึ่งผลการวิจัยพบว่ามีความสอดคล้องกับผลการวิจัยบางประการงานวิจัยของอำนาจ มลสิน (2563) ที่ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำเชิงพุทธตามหลักธรรมที่ปรากฏอยู่ในสังฆโสภณสูตรอังคุตตรนิกายธรรมที่เหมาะแก่ผู้เป็นผู้นำและนักปกครองได้ คือ

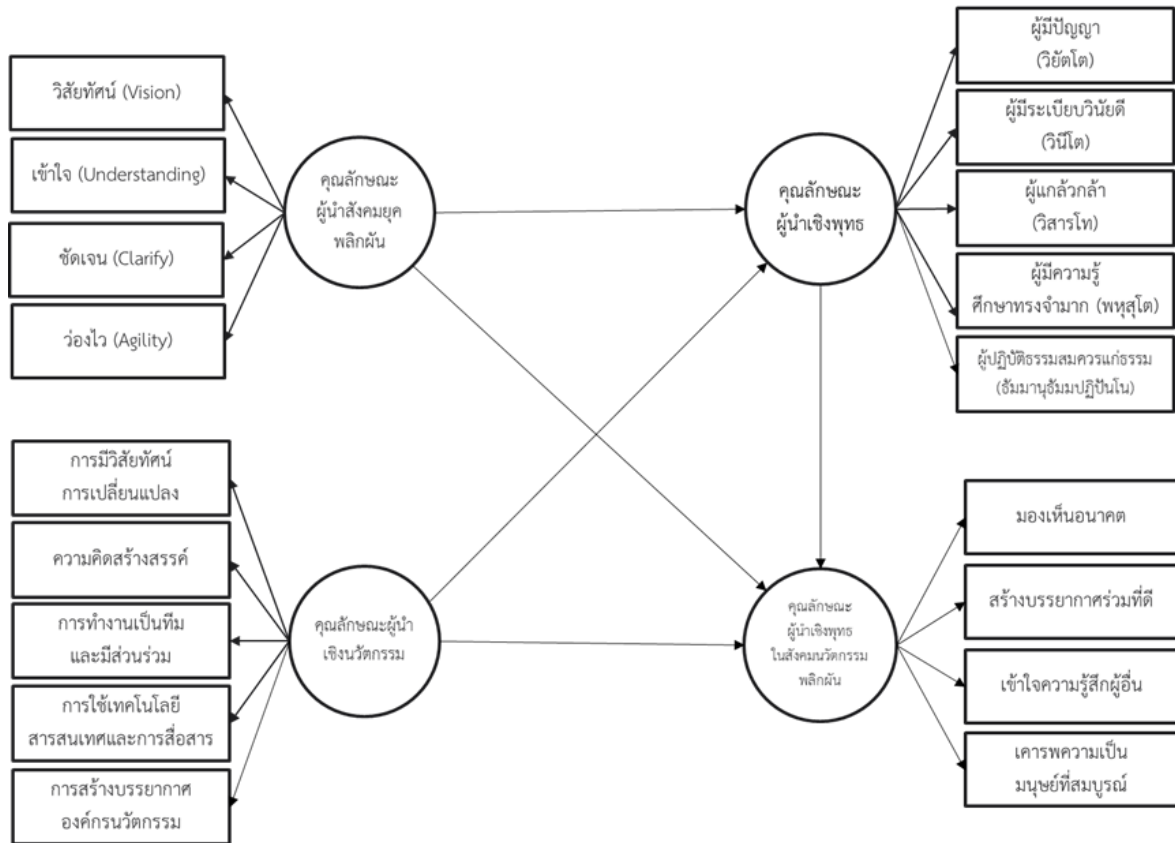
ปัญจนินบาต พระพุทธเจ้าตรัสถึงบุคคลผู้มีธรรม 5 ประการที่จะทำให้หมู่คณะมีความงาม ประกอบด้วย 1) บุคคลผู้ประกอบด้วยปัญญาสามารถ (วิยัตโต) 2) ผู้เข้าถึงวินัยอันท่านแนะนำดี (วินีโต) 3) ผู้ประกอบด้วยความกล้าหาญ (วิสารโท) 4) ผู้เป็นพหูสูต มีความรู้ ศึกษาและมีความจำดีมาก (พหุสุโต) 5) เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม (ธัมมานุธัมมปฏิปันโน)

4. คุณลักษณะผู้นำเชิงพุทธในสังคมนวัตกรรมพลิกผัน เป็นการบูรณาการคุณลักษณะผู้นำเชิงนวัตกรรมกับคุณลักษณะผู้นำเชิงพุทธ เพื่อการบริหารสถานศึกษาในสังคมนวัตกรรมพลิกผัน สามารถวัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 4 ตัวแปร ประกอบด้วยมองเห็นอนาคต (Foresight) สร้างบรรยากาศร่วมที่ดี (create good jointly ambience) เข้าใจความรู้สึกผู้อื่น (Empathy) และเคารพความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (Respect for fully human) ไม่ว่าจะอยู่ในที่ทำงานหรือนอกที่ทำงาน ซึ่งผลการวิจัยบางประการพบว่ามีความสอดคล้องกับงานวิจัยบางประการของศุภกร ถีธรรม (2564) ที่ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะผู้นำขององค์การแบบเป็นทางการที่สอดคล้องกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ควรมีความรู้ ความเชี่ยวชาญด้านดิจิทัลและนวัตกรรม มีการเรียนรู้ คือเป็นผู้นำแห่งการเรียนรู้ คือ เน้นการทำงานที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ โดยเน้นการวางแผนกลยุทธ์ การใช้ความคิดกลยุทธ์โดยมุ่งพัฒนาสู่ประสิทธิผลหรือคุณภาพ มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้นำจากการกำกับควบคุมประสิทธิผลสู่การให้การสนับสนุน อำนาจความสะดวก เน้นการสอนงาน และนิเทศงานแก่บุคลากร เพื่อแสวงหาความรู้ใหม่มาพัฒนางานอยู่เสมอ และมีความสอดคล้องบางประการกับงานวิจัยของอำนาจ มลสิน (2563) ที่ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะผู้นำที่ดีตามหลักของพระพุทธศาสนาไว้ว่า ผู้นำหรือผู้บริหารที่ดีจำเป็นต้องเป็นผู้ทรงธรรม การที่จะเป็นผู้นำหรือผู้บริหารที่ทรงธรรมได้นั้น เรื่องสำคัญต้องเกิดจากภาวะได้จิตสำนึกในการปฏิบัติตนของผู้นำและนักบริหารนักปกครองเองเสียก่อน ดังข้อความที่ปรากฏในอัมมิกสูตรว่า ในเวลาที่พระราชาตั้งอยู่ในธรรม แม้พวกข้าราชการก็ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อข้าราชการตั้งอยู่ในธรรม แม้พวกพราหมณ์ก็ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อพวกพราหมณ์ตั้งอยู่ในธรรม แม้ขวานิคมและชาวชนบทก็ตั้งอยู่ในธรรม ตรงกันข้าม ถ้าผู้นำไม่ตั้งอยู่ในธรรม ประชาชนก็จะไม่ตั้งอยู่ในธรรมด้วย

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้การวิจัยครั้งนี้เป็นองค์ประกอบคุณลักษณะผู้นำเชิงพุทธในสังคมนวัตกรรมพลิกผัน สำหรับสถานศึกษา 5 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 คุณลักษณะผู้นำสังคมยุคพลิกผัน สามารถวัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 4 ตัวแปร ประกอบด้วย 1) วิสัยทัศน์ (Vision) 2) เข้าใจ (Understanding) 3) ชัดเจน (Clarify) 4) ว่องไว (Agility) องค์ประกอบที่ 2 คุณลักษณะผู้นำเชิงนวัตกรรม สามารถวัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 5 ตัวแปร ประกอบด้วย 1) การมีวิสัยทัศน์การเปลี่ยนแปลง 2) ความคิดสร้างสรรค์ 3) การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร 4) การทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วม) การสร้างบรรยากาศองค์กรนวัตกรรม องค์ประกอบที่ 3 คุณลักษณะผู้นำเชิงพุทธ สามารถวัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 5 ตัวแปร ประกอบด้วย 1) ผู้มีปัญญา (วิยัตโต) 2) ผู้มีระเบียบวินัยดี (วินีโต) 3) ผู้กล้ากล้า (วิสารโท) 4) ผู้มีความรู้ศึกษาทรงจำมาก (พหุสุโต) 5) ผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม (ธัมมานุธัมมปฏิปันโน) องค์ประกอบที่ 4 คุณลักษณะผู้นำเชิงพุทธในสังคมนวัตกรรมพลิกผัน สามารถวัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 4 ตัวแปร ประกอบด้วย 1) มองเห็นอนาคต 2) สร้างบรรยากาศร่วมที่ดี 3) เข้าใจความรู้สึกผู้อื่น 4) เคารพความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สรุปดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์กรความรู้การวิจัย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรนำองค์ความรู้การวิจัยองค์ประกอบคุณลักษณะผู้นำเชิงพุทธในสังคมนวัตกรรมพลิกผันสำหรับสถานศึกษา ไปพัฒนาเป็นคู่มือการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาตามองค์ประกอบแต่ละส่วนต่อไป

1.2 ภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรจัดหลักสูตรพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาตามองค์ประกอบทั้ง 4 คือ คุณลักษณะผู้นำสังคมยุคพลิกผัน คุณลักษณะผู้นำเชิงนวัตกรรม คุณลักษณะผู้นำเชิงพุทธ และคุณลักษณะผู้นำเชิงพุทธในสังคมนวัตกรรมพลิกผัน เพื่อพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีการบริหารในสังคมยุคพลิกผันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรปรับเปลี่ยนตัวแปรบางตัว เช่น คุณลักษณะผู้นำเชิงพุทธ ที่ใช้หลักสังฆโสภณสูตร 5 ประการ เพื่อนำหลักพุทธธรรมข้ออื่นๆ มาเป็นตัวแปรในการหาความสัมพันธ์กับคุณลักษณะผู้นำเชิงพุทธในสังคมนวัตกรรมพลิกผัน

เอกสารอ้างอิง

- ฐิตินันท์ นันทะศรี และคณะ. (2563). ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา. **วารสารบัณฑิตศึกษา**. 17(79). 13.
- ไพฑูรย์ สีนลารัตน์. (2560). **ความเป็นผู้นำทางการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ยุพิน ชัยราชา. (2561). **ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการและภาวะผู้นำเพื่อการดำรงอยู่ของสถานศึกษา สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย**. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- วัฒนาพร ระงับทุกข์. (2563). สมรรถนะเด็กไทยในยุคโลกพลิกผัน. **คุรุสภาวิทยากร**. 1(1). 8.
- วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนาผล. (2562). **การเรียนรู้โลก VUCA สู่ Social Quotient**. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ผู้นำนวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้.
- ศุภกร ถือธรรม. (2564). คุณลักษณะผู้นำกับการบริหารองค์การแบบเป็นทางการ. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มมร. วิทยาเขตอีสาน**. 2(1). 63-64.
- อริญญา เถลิงศรี. (2561). **Disruption: ทำลายล้าง หรือสร้างโอกาส**. แหล่งที่มา <https://thaipublica.org/2018/06/seac-disruption> สืบค้น 17 เม.ย. 2565.